

بانک‌داران و کارشناسان از وصول بزرگترین بدهی تاریخ نظام بانکی کشور سخن می‌گویند

۴۰,۰۰۰,۰۰۰,۰۰۰ تومان

بدهی چگونه نقد می‌شود؟

■ زهرا مهدور

مطالبات ۴۰ هزار میلیارد تومانی معوق نظام بانکی کشور، مسئولان کشور را به فکر راه اندازی موسسه‌های خرید دیون انداخته است. راه اندازی این موسسه‌ها، جدیدترین نسخه برای زنده کردن مطالبات معوق نظام بانکداری کشور است. مهم‌ترین خطری که همواره بانک‌ها را تهدید

می‌کند، عدم بازگشت سریع بخشی از تسهیلات، به مشتریان یا ریسک اعتباری است. طی ۳۰ سال گذشته، نظام بانکی کشور همواره نقش تامین کننده سرمايه بنگاه‌های اقتصادی را بر عهده داشته که نتیجه آن، تبدیل نظام مالی کشور به «اقتصادی بانک محور» بوده است. به این صورت که وابستگی بنگاه‌ها به نظام بانکی به شدت افزایش یافته است. اما در شرایط رکود،

با وجود این که بانک‌ها نقش بسزایی در تامین سرمایه در گردش بنگاه‌ها دارند، اما بنگاه‌ها بعد از دریافت تسهیلات، توان‌شان در بازپرداخت تسهیلات دریافتی تعدیل می‌شود. در نظام بانکداری، میزان مطالبات معوق و اینکه چه نسبتی از تسهیلات بانک در سرفصل مطالبات معوق و سررسید گذشته قرار گیرد، از اهمیت بسزایی برخوردار است.

استاندارد فقط ۲ درصد

اگرچه وجود مطالبات معوق یا مشکوک الوصول در تمامی سیستم‌های مالی، امری اجتناب ناپذیر است، اما با این حال استاندارد بین‌المللی برای معوقات تعریف شده است تا میزان مطالبات معوق و سررسید گذشته از مرز تعیین شده، تجاوز نکنند.

طبق استاندارد بین‌المللی وجود معوقات تا سطح ۲ درصد تسهیلات پذیرفتنی است و افزایش بیش از اندازه، نشانگر ریسک پذیری و وجود مخاطرات در صورت‌های مالی بانک‌ها است.

به گفته بسیاری از کارشناسان، افزایش حجم مطالبات معوق پیامدهای خطرناکی را برای اقتصاد کشور به وجود می‌آورد؛ به طوریکه هر آنچه از نقدینگی کشور بلوکه و معوق شود، کند شدن چرخه اقتصادی کشور را به همراه می‌آورد.

یافته‌های قابل دسترس نشان می‌دهد که در موقعیت رونق اقتصادی، مطالبات معوق کاهش یافته و در شرایط رکود نسبت مطالبات افزایش می‌یابد، حال افزایش حجم مطالبات معوق سیستم بانکی ایران، زنگ خطری برای بانک‌ها است و ریسک مدیریت بانکی را افزایش داده است.

ایران ۲۰ درصد

روند فزاینده مطالبات معوق بانکی در سال‌های گذشته همواره با افزایش چشم‌گیری رو به رو بوده است، به طوریکه نسبت مانده تسهیلات معوق و سررسید گذشته در سال ۱۳۷۲ حدود ۱۰ درصد و هم اکنون این نسبت به بالای ۲۰ درصد رسیده است. در این شرایط مقامات پولی تصمیم دارند، موسسه‌های خرید دیون را راه‌اندازی کنند. با ایجاد موسسه‌های خرید دیون بانکی، مطالبات معوق بانک‌ها کمتر از قیمت اسمی آن خریداری می‌شود، تا این مطالبات معوق از تراز بانک خارج گردد و بانک‌ها بتوانند با منابع دریافتی به مشتریان خدمات جدید (تسهیلات) ارائه کنند.

انباشت مطالبات در ترازنامه‌ها

اما «حسنعلی قنبری» مدیرعامل بانک سپه، چه نظری درباره موسسه‌های خرید دیون دارد؟

وی ایجاد موسسه‌های خرید دیون بانکی، با حضور گروهی از متخصصان پیگیر وصول مطالبات را، راهکاری برای برون رفت نظام بانکی از بحران موجود می‌داند. به گفته وی، لازمه موفقیت موسسه‌های خرید دیون بانکی، داشتن اختیارات لازم است. به این معنا که آنها مجوز قانونی فروش مطالبات معوق به قیمتی کمتر از قیمت اسمی برای بانک‌ها را داشته باشند.

وی همچنین بر وصول حتمی مطالبات معوق از سوی این موسسه‌ها تاکید دارد و می‌گوید: «دارایی که از حین انتفاع افتاده باشد، مطالبات معوق بانکی محسوب می‌شود و مجموعه‌ای تحت عنوان موسسه خرید دیون، استحکام ترازنامه بانک‌ها را از محل فروش دارایی‌های غیر فعال فراهم می‌کند.

موسسه‌های خرید دیون برای شفاف سازی ترازنامه بانک‌ها، مطالبات معوق را در مقابل منابع پولی نقد معامله می‌کنند.

این موسسه‌ها با بهره‌گیری از نیروهای خبره و کارشناس حقوقی، مطالبات معوق نظام بانکی را به مرور زمان به حیطه وصول در می‌آورند.

اگر بانک‌های کشور اجازه فروش دارایی‌های غیر فعال خود را پیدا کنند، بخشی از ضرر و زیان‌هایی که پیش از این برای آن ذخیره دریافت می‌کردند، تهاتر می‌کنند و با در دست داشتن ترازنامه‌ای شفاف، به فعالیت بانکی‌شان می‌پردازند.

متأسفانه در کشور ما تاکنون موسسه‌های خرید دیون شکل نگرفتند و تمام ذخایری که سال به سال به عنوان ذخیره مطالبات مشکوک الوصول نگهداری می‌شد، در

ترازنامه انباشته شده است.»

مدیرعامل بانک سپه ایجاد موسسه‌های خرید دیون را پدیده‌ای بدیع در نظام بانکداری ایران عنوان می‌کند و در ادامه متذکر می‌شود: «در سال‌های گذشته حتی یک ریال هم به عنوان مطالبات سوخت شده از ترازنامه‌های بانک خارج نشده و تاسیس این موسسه‌ها تجربه‌ای جدید برای خروج معوقات از ترازنامه بانک‌ها است.»

مدیرعامل بانک سپه معتقد است: «این موسسه‌ها در صورتی توانایی حل بحران معوقات نظام بانکداری را دارند که حاکمیت قانون را سر لوحه فعالیت خود قرار دهند و به قانونمندی و رعایت ضوابط قانونی پایبند باشند.»

حلقه‌ای از نظام بانکی

«محمود افضلی» مدیرعامل پست بانک نیز موسسه‌های خرید دیون و بانک‌ها را مکمل یکدیگر عنوان می‌کند. وی با اشاره به سیستم مالی کشورهای توسعه یافته، وجود این موسسه‌ها را در کنار بانک‌ها به مانند حلقه‌های زنجیر می‌داند.

به گفته وی، وجود موسسه‌های خرید دیون در کشورهای شرق آسیا توانست بحران مالی فراگیر را نسبت به از سایر کشورهای فاقد این موسسه‌ها، مدیریت کند.

مدیرعامل پست بانک بر چگونگی نحوه مدیریت، سازوکار اجرایی و تعامل این موسسه‌ها با بانک‌ها پیش از تاسیس، تاکید می‌کند.

چند درصد سوختی‌ها نقد می‌شود؟

کارشناسان بر این باورند که با توجه به شرایط ویژه

اگر بانک‌های کشور اجازه فروش

دارایی‌های غیر فعال خود را پیدا

کنند، بخشی از ضرر و زیان‌هایی

که پیش از این برای آن ذخیره

دریافت می‌کردند، تهاتر می‌کنند

و با در دست داشتن ترازنامه‌ای

شفاف، به فعالیت

بانکی‌شان می‌پردازند

اقتصادی کشور، باید بهینه‌ترین مدل، که با نظام پولی و مالی کشور سازگار است، برای راه‌اندازی این موسسه‌ها انتخاب شود. اما بهترین مدل تا چه اندازه می‌تواند به حل بحران کمک کند؟

«ارسلان فتحی پور» رییس کمیسیون اقتصادی مجلس، وصول بیش از ۹۰ درصد مطالبات معوق را با راه‌اندازی موسسه‌های خرید دیون نوید داده است.

مدیرعامل پست بانک ایران معتقد است که نمی‌توان به جرات از بازگشت صد درصد منابع به سیستم بانکی سخن گفت.

به گفته وی، میزان بازگشت منابع بستگی به شرایط هر بانک، میزان، نوع، نقد شوندگی وثایق و شرایط اقتصادی موجود دارد.

منع شرعی ندارد

«غلامرضا مصطفی پور» مدیرعامل بانک قرض الحسنه مهر ایران، خرید دین را از فعالیت‌های اقتصادی مورد تایید علمای اسلامی می‌داند که بر اساس ضوابط موجود در نظام بانکی کشور در ردیف عقود اسلامی تلقی می‌شود.

وی ایراد شرعی و قانونی مشروط بر نفس ایجاد موسسه‌های خرید دیون را بدون اشکال توصیف می‌کند.

به گفته وی، سرمایه‌گذاران در ایران بخش اندکی از سرمایه مورد نیاز را خود تامین کرده و بخش عمده‌ای از سرمایه را از طریق سیستم بانکی تامین می‌کنند.

با کوچکترین چالشی در وضعیت اقتصادی کشور، راه‌اندازی پروژه به تعویق می‌افتد و امکان باز پرداخت اقساط بانک فراهم نمی‌شود و این مساله بازپرداخت تسهیلات را به تعویق می‌اندازد.

وی بر تامین حجم بیشتر سرمایه از سوی سرمایه‌گذاران و اتکا بیش از اندازه به سیستم بانکی تاکید می‌کند.

راهکاری مهم

«احمد شفیق زاده» مدیرعامل موسسه مالی و اعتباری مهر نیز شکل‌گیری موسسه‌های خرید دیون را راهکاری برای خروج نظام بانکی از گرفتاری مطالبات معوق می‌داند.

چراکه مهم‌ترین مشکل نظام بانکی کشور، مطالبات معوق است و موسسه‌های خرید دیون راهکار مناسبی برای برون رفت از این معضل به شمار می‌روند. با شکل‌گیری این موسسه‌ها، عده‌ای وقت خود را صرف مسائل حقوقی، قضایی و پیگیری وصول مطالبات بانک‌ها می‌کنند و نوعی برون‌سپاری در این زمینه صورت می‌گیرد.

انتقال مشکل به بخش دیگر

از طرفی «عباس هشی» حسابدار رسمی و عضو شورای عالی جامعه حسابداران رسمی ایران نیز معتقد است: «کشورهای فاقد انضباط مالی، از میزان تسهیلات سر رسید گذشته بالایی برخوردار هستند.

به گفته وی، ایجاد موسسه‌های خرید دیون به حل مشکل مطالبات معوق بانکی کمک نمی‌کند و این امر سبب جابجایی و انتقال مشکل از بخشی به بخش دیگر می‌شود و مشکل بانک‌ها را به واحدی جدید (موسسات خرید دین) منتقل می‌کند.

سطح مطالبات و عملکرد مدیران

این حسابدار رسمی بر اتخاذ تدابیری برای ایجاد انضباط مالی در بانک‌ها تاکید دارد.

وی می‌گوید: «قرض یا اعطای وام، نوعی ریسک به حساب می‌آید و برای کنترل آن به حداقل رساندن ریسک باید زمینه‌های لازم وجود داشته باشد.

بنابراین در اعطای تسهیلات، باید به مشخص بودن موضوع قرض، چگونگی مصرف قرض، توانایی گیرنده قرض نیز توجه کافی شود.

وی تاکید می کند: «باید از ورود افرادی فاقد مدیریت کارآمد و توان مالی در سرمایه گذاری های تخصصی جلوگیری شود.»

دیون در مقابل دیون

به گفته «سید عباس موسویان» عضو کارگروه بانکداری بدون ربا که دکترای فقه اقتصادی دارد، مشهور است فقهای شیعه معتقدند پیش شرط خرید دین از دیدگاه اسلام دینی است که برخواسته از یک قرارداد واقعی و مدت دار باشد.

با ایجاد موسسه های خرید دیون باید دقت شود که دیون و اسناد مالی برخواسته از یک قرارداد واقعی باشد. شورای نگهبان با ایجاد موسسه های خرید دیون با احراز واقعی بودن دین موافقت کرده است، به این معنا که اگر دین واقعی باشد، خرید و فروش آن کمتر از مبلغ اسمی آن از سوی شخص ثالث اشکالی ندارد. نکته دیگر آن که شورای نگهبان با احراز واقعی بودن دین، تنها مجوز دیون یک ساله (تا سررسید) را صادر کرده است. موسویان نیز معتقد است: «با شکل گیری موسسه های خرید دیون، مطالبات یک بانک از مشتریان خود به موسسه پیگیر مطالبات واگذار می شود و تنها انتقال و جابجایی دیون به موسسه متخصص وصول دیون صورت گرفته است. بنابراین تنها وجود موسسه های خرید دیون کافی نیست، بلکه شرط موفقیت این موسسه ها وجود دو موسسه رتبه بندی اعتبار و موسسه های تضمین اعتبار در کنار آن است. اگر بانک ها هم چنان بدون اعتبارسنجی به مشتریان تسهیلات اعطا کنند و موسسه هایی وجود نداشته باشند که اعتبار داده شده را تضمین کنند، شکل گیری این موسسه ها تنها انتقال دیون و وجوه خواهد بود.»

به این ترتیب کارشناسان بر این باورند که خرید ۴۰ هزار میلیارد تومان یا ۴۰ میلیارد دلار بدهی را نمی توان بر دوش موسسه های تازه تاسیس خرید گذاشت، بلکه تدوین مقررات و ضمانت اجرایی آن نقش بسزایی در این مسیر دارد.

نامه بانکها خریداری شود، معضل مطالبات معوق حل نمی شود و تنها انتقال و جابجایی مطالبات معوق به نهادی دیگر صورت گرفته است. برای نقدشوندگی مطالبات معوق باید عدم بازپرداخت وام و ناتوانی افراد در بازپرداخت اقساط بانکی نیز مورد بررسی قرار گیرد.»

کسب سود آسان و بدون دغدغه

به گفته طالبی، تمایل به سرمایه گذاری مستقیم از سوی سرمایه گذاران در ایران بسیار کم است و ترجیح آنها بر این است که بخش کمی از سرمایه را خود متقبل شوند و بخش زیادی از آن را از بانکها تامین کنند.»

وی در ادامه می گوید: «سرمایه داران سعی می کنند

آمار واقعی مطالبات معوق نظام بانکی، بیشتر از رقم اعلامی از سوی بانک مرکزی است؛ چرا که هیچ کدام از بانکها عدد صحیح مطالبات مشکوک الوصول خود را افشا نمی کنند

سود را از طرق آسان تر و بدون دغدغه بدست آورند و منابع مالی خود را درگیر سرمایه گذاری بلندمدت نکنند که این رفتار باید اصلاح شود.»

البته مدیرعامل بانک کشاورزی تقویت صنایع دارای مزیت و توجیه اقتصادی همچنین ارزیابی سرمایه گذاران از سوی نهادهای متخصص و حرفه ای به منظور مرتفع شدن این مشکل را پیشنهاد کرد.

حال زمانی که مطالبات بانکها به سر رسید گذشته تبدیل می شود، باید برای آنها ذخیره مطالبات مشکوک الوصول در نظر بگیرند که با دریافت این ذخیره مطالبات مشکوک، سود سهام نیز کاهش پیدا می کند.»

هشی معتقد است: «عملکرد مدیر یک بانک را با سود کسب شده مورد ارزیابی قرار می دهند، به طوریکه کاهش سود بانک در بانکهای دولتی موجب کسری بودجه دولت و در بانکهای خصوصی به ضرر سهامدار است.»

بر همین اساس؛ مدیران بانکها نیز اغلب تمایلی به اعلام واقعی ذخیره مطالبات مشکوک الوصول خود ندارند.

این حسابدار رسمی معتقد است: «بخش عمده ای از تسهیلات و مطالبات بانک در سررسید تمدید می شود تا بحث مشکوک الوصولی مطالبات پیش نیاید و تاثیری بر سود بانک بر جای نگذارد.»

به گفته وی، آمار واقعی مطالبات معوق نظام بانکی، بیشتر از رقم اعلامی از سوی بانک مرکزی است؛ چرا که هیچ کدام از بانکها عدد صحیح مطالبات مشکوک الوصول خود را افشا نمی کنند.

وی در ادامه از اعطای تسهیلات بانکها به افراد ویژه (دانه درشتها) انتقاد می کند و تنها راه مقابله با این مشکل را در دریافت این مطالبات از بدهکاران سیستم بانکی و پرداخت صحیح تسهیلات به مشتریان می داند. «محمد طالبی» مدیرعامل بانک کشاورزی، وجود موسسه های خرید دیون را موجب افزایش کارایی نظام بانکی و سایر نهادهای مالی می داند.

به گفته وی، برای رفع معضل مطالبات معوق الزاماتی همچون ایجاد موسسه های خرید دین ضروری است، اما کافی نیست؛ چراکه باید سایر الزامات برای رفع این معضل شناسایی و بکار گرفته شود.

مدیرعامل بانک کشاورزی عنوان می کند: «اگر قرار باشد، دیون صرفاً برای خروج مطالبات معوق از تراز